

A kontrasztív topik szintaxisáról és szemantikájáról*

5. A többszörös fókusz tartalmazó szerkezetek és a KT. — A több fókuszú mondatok részletes elemzését É. KISS (MTOF.) tanulmányában találjuk. É. KISS hipotézise szerint az ilyen mondatokban az FP-kiterjesztés rekurzívan megsokszorozódik (a cikk példáiban ugyan csak két fókuszú mondatok szerepelnek), és a két fókuszos összetevő közé ékelődik be az ige:

(42) *JÁNOS evett meg CSAK KÉT süteményt.*

A fenti mondatban az ige utáni prominens összetevő is mozgatóssal jut el pozíciójába, vagyis É. KISS elveti az *in situ* fókusz létezését a magyarban. A fókuszemeléssel párhuzamosan az ige szukcesszív ciklikusan emelkedik az alsó F csomóponton keresztül a felsőbe, és így kerül a két Spec, FP közötti helyzetbe. É. KISS arra is felhívja a figyelmet, hogy az ige és az utána következő fókusz közé más összetevők is kerülhetnek (alaphipotézisének megfelelően ezek sem lehetnek már *in situ* elemei a mondatnak), amiből azt a következtetést vonja le, hogy nemcsak az FP lehet rekurzív a magyarban, hanem a $[_{TOPP}[_{DISTP}[_{FP}\dots]]]$ sor is:

(43) $[_{FP} MELYIK TÁRGYBÓL_i [_F kérdezett_j [_{TOPP} a vizsgán_k [_{TOPP} a tanár_1 [_{DISTP} mindenkitől_m [_{FP} CSAK EGY KÉRDÉST_n t_j [_{VP} t_j t_i t_k t_l t_m t_n]]]]]]]]]?$

Az imént felvázolt megközelítés több ponton is támadható. Először is, a többszörös fókusz tartalmazó mondatokban az egyes fókuszok szemantikai státusza eltér egymástól. Feltételezésem szerint az ilyen mondatokban a két fókuszos kifejezés különböző típusú állításokat implikál. Vizsgáljuk meg az alábbi példát:

(44) *JÁNOS nézte meg CSAK A HÁBORÚ ÉS BÉKÉT.*

* L. MNy. 2001: 283—93.

Az első prominens kifejezést pozíciója alapján minősíthetjük egyértelműen fókusz-
nak, hiszen az igemódosító az ige után áll; a másik hangsúlyos elemet pedig a *csak*
szócska módosítja, erről pedig közismert, hogy az ige előtt csak a fókusz pozícióját fog-
lalhatja el. Képzeljük el a következő helyzetet: három fiú több filmet is megnézett a mo-
ziban. Nevezzük őket Jánosnak, Péternek és Lajosnak, az általuk megnézett filmek pedig
a Háború és béke, az Elfújta a szél, az Anna Karenina és az Esőember legyen. Tegyük
fel, hogy filmélményeikről az alábbi állításokat fogalmazhatjuk meg:

- (45) a) *JÁNOS nézte meg CSAK A HÁBORÚ ÉS BÉKÉT,*
 b) *PÉTER nézte meg a HÁBORÚ ÉS BÉKÉT ÉS AZ ANNA KARENINÁT IS,*
 c) *LAJOS nézte meg CSAK AZ ANNA KARENINÁT,* és
 d) *PÉTER nézte meg az ELFÚJTA A SZÉLT IS.*

A két fókusz tartalmazó mondat szemantikai interpretációja azon alapul, hogy a
két releváns halmaz elemeit listaszerűen megfeleltetjük egymásnak. Ez azonban, ahogy
(45a)-ból és (45d)-ből kitűnik, nem egy-egy értelmű hozzárendelés, hanem egy függ-
vény, amelynek értelmezési tartománya a második fókusz releváns halmaza, értékész-
lete pedig az első fókusz háttérét alkotó individuum-lista. Ha a két fókuszos kifejezés
szemantikai státusza azonos lenne, akkor a PÉTER individuum nem szerepelhetne két
állításnak is a fókuszaként. Az ilyen esetekre nem érvényes SZABOLCSI (CIF.) koordi-
nációs tesztje, vagyis (46) implikálja (45a)-t és (45d)-t is:

(46) *PÉTER nézte meg a HÁBORÚ ÉS BÉKÉT, AZ ANNA KARENINÁT ÉS AZ
ELFÚJTA A SZÉLT.*

A második probléma É. KISS megközelítésében az, hogy olyan mondatokban is ta-
lálunk ige előtti és utáni prominens kifejezést, ahol ezek az összetevők semmiképpen
nem lehetnek fókuszban, ez volt jellemző (45b)-re és (45d)-re is, ahol az ige utáni pro-
minens összetevő egy *is*-kifejezés, valamint az alábbi mondatra, ahol az ige előtt egy
univerzális kvantort találunk:

(47) *MINDHÁROM FIÚ megnézte a HÁBORÚ ÉS BÉKÉT VAGY AZ ANNA
KARENINÁT.*

Hasonlóképpen, az alábbi mondatok szemantikai szempontból párhuzamba állít-
hatók egymással, és az ige utáni prominens kifejezések is szemléltomást ugyanazt a pozí-
ciót töltik be. Ennek ellenére É. KISS hipotézise alapján (48a)-ban és (48b)-ben ezt az
összetevőt egy FP kiterjesztés Spec-jében kellene látnunk, míg (48c)-ben a prominens
univerzális kvantornak VP-n belül kellene maradnia:

- (48) a) *PÉTER dicsekedett el az autójával KEVÉS EMBERNEK,*
 b) *PÁL dicsekedett el az autójával SOK EMBERNEK,* és
 c) *LAJOS dicsekedett el az autójával MINDEN EMBERNEK.*

A harmadik nehézséget É. KISS elméletében az ige és az utána álló prominens elem
közt „rekedt” hangsúlytalan összetevők státusza jelenti. É. KISS úgy próbálja megoldani
a problémát, hogy ezeket a hangsúlytalan kifejezéseket egy TopP-kiterjesztés Spec pozí-
ciójába mozgatja, ami azt feltételezi, hogy léteznek ige utáni topik kifejezések is, és ezek

valami módon eltérően viselkednek a VP belsejében maradt kifejezésekhez képest. Nem világos azonban, hogy milyen következménye lesz az ilyen mozgásnak a mondat információs szerkezetére nézve, vagyis milyen információs-szerkezeti különbség figyelhető meg (49a) és (49b) között:

(49) a) *CSAK KÉT LÁNY olvasott el a vizsgára CSAK EGY KÖNYVET.*

b) *CSAK KÉT LÁNY olvasott el CSAK EGY KÖNYVET a vizsgára.*

É. KISS elemzése szerint (49a)-ban az *a vizsgára* összetevő topiknak minősül, (49b)-ben pedig nem, jóllehet a két mondatot ugyanolyan szövegkörnyezetben, ugyanazon kérdésre adott válaszként, különbségtétel nélkül használhatjuk. A topik-jelleget erősebben megkérdőjelezi az a tény, hogy az ige és az utána álló prominens összetevő között olyan elemet is találunk, amely a [-specifikus] jeggyel rendelkezik, holott a topikhoz — megnevező funkciójánál fogva — csak a [+specifikus] jegyet rendelhetjük. Az igemódosítóként kezelt pusztá közévről a nyelvészek egyöntetűen azt vallják, hogy nem specifikus, mégis szerepelhet a fent említett pozícióban:

(50) a) *CSAK PÉTER vett kenyeret CSAK TEGNAP.*

b) *CSAK PÉTER vett CSAK TEGNAP kenyeret.*

A fenti érvek alapján el kell vetnünk azt a hipotézist, mely szerint az ige utáni tartományban is találni az ige előtti FP rekurziójának megfelelő strukturális fókuszot, amelybe bizonyos prominens összetevők mozgással jutnak el. Ehelyett a következő feltevést fogalmazom meg: azokban a mondatokban, ahol az ige előtt és után is találunk prominens összetevőt, az ige előtti elem mozgással jut el, mégpedig Spec, IsP-be, Spec, DistP-be vagy Spec, FP-be; az ige utáni prominens elem pedig a VP-ben marad. Bizonyos feltételek teljesülése mellett ez utóbbi prominens elem is felszállhat az ige előtti tartományba: ebben az esetben beszélünk KT-ot tartalmazó mondatról.

A továbbiakban az ige előtt és után is prominens összetevőt, valamint a KT-ot tartalmazó mondatok analógiája mellett fogok érvelni.

A két szerkezetípus első közös tulajdonsága az, hogy az ige utáni prominens elem és a KT is feltételezi egy másik, ige előtti prominens kifejezés előfordulását,¹⁰ vagyis a mondat két prominens eleme aszimmetrikus viszonyban van egymással:

(51) a) *√Péterrel LAJOS fogott kezét.*

b) *Péterrel LAJOS fogott kezét.*

c) **√Péterrel Lajos kezét fogott.*

(52) a) *LAJOS fogott kezét PÉTERREL.*

b) *LAJOS fogott kezét Péterrel.*

c) **Lajos kezét fogott PÉTERREL.*

¹⁰ Amint arra É. KISS KATALIN felhívta a figyelmemet, az ige utáni kvantort egy *is*-kifejezést tartalmazó mondatokban nem feltétlenül van ige előtti prominens összetevő:

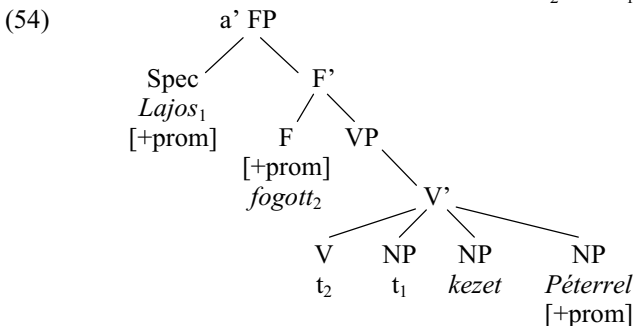
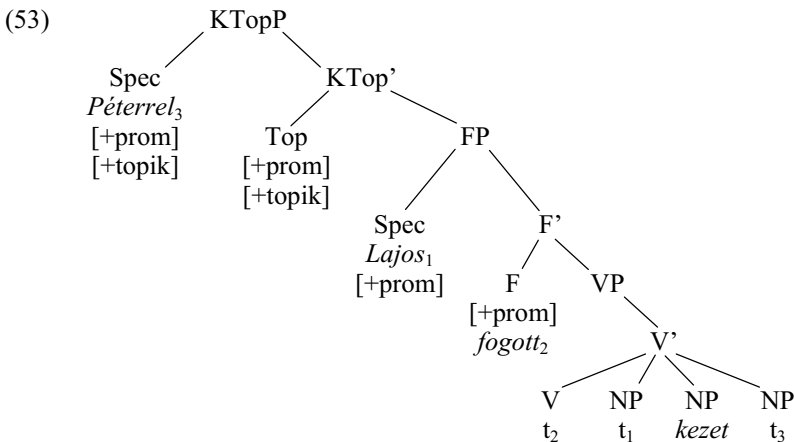
(i) *Hozzászólt MINDENKI.*

(ii) *Hozzászólt PÉTER IS.*

Az én intuícióm szerint azonban ezekben a mondatokban az ige legalább annyira hangsúlyosan ejtett, mint az utána álló kifejezés.

Ebből arra következtethetünk, hogy a prominens összetevő helye elsősorban az ige előtti tartományban van, vagyis az ige után nincs inherensen prominens pozíció. Az ige mögött csak akkor jelenhet meg hangsúlyos tag, ha már legalább egy inherensen prominens pozíció be van töltve az ige előtt. Ez a pozíció — amint már utaltam rá — lehet Spec, IsP, Spec, DistP vagy Spec, FP. Ugyanígy, a KT pozíciója (Spec, KTopP) sem inherensen prominens, így ide is csak akkor mozoghat prominens kifejezés, ha már be van töltve IsP, DistP vagy FP Spec-pozíciója. Magát a mozgatót feltételezésem szerint a következő kényszer váltja ki: a numerációban gyakorlatilag bármelyik elem megkaphatja az úgynevezett [+prominens] jegyet¹¹ (néhányik akár inherensen is rendelkezhet vele¹²), de csak akkor, ha legalább egy másik összetevő [+prominens] jegye erős. Az erős jeggyel rendelkező kifejezések a szemantikai interpretációjuknak megfelelő funkcionális kategória Spec-jébe emelkednek, hogy [+prominens] jegyüket leellenőriztessék. A gyenge jeggyel rendelkező összetevők a VP-n belül, vagyis *in situ* maradnak. Az a kifejezés, amely a (mindig erős) [+topik] és [+prominens] jegyekkel egyaránt rendelkezik, Spec, KTopP-be emelkedik, ahol mindkét jegyét leellenőrizteti.

(51a) és (52a) szerkezetét tehát a következőképpen ábrázolhatjuk:

A második hasonlóság az ige után is prominens összetevőt és a KT-ot tartalmazó mondatok között az, hogy azok az elemek, amelyek az ige után is kaphatnak prominens

¹¹ Ez a jegy lényegében nem más, mint BRODY (Remarks) [+F] jegyének általánosítása.

¹² Az, hogy egy jegy inherens, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyúttal erős is.

hangsúlyt, a KT pozíciójában is előfordulhatnak. Ezek között szerepelnek olyan kifejezések, amelyek elvileg csak a fókusz pozíciójában állhatnak (pl. (55) és (56)), és olyanok is, amelyek soha nem lehetnek fókuszban (pl. (57) és (58)):

- (55) a) *PÉTER látta CSAK JÁNOST.*
 b) $\sqrt{\text{Csak Jánost PÉTER látta.}}$
 (56) a) *LAJOS jár RITKÁN moziba.*
 b) $\sqrt{\text{Ritkán LAJOS jár moziba.}}$
 (57) a) *PÉTER látogatott el MINDENKIHEZ.*
 b) $\sqrt{\text{Mindenkihez PÉTER látogatott el.}}$
 (58) a) *PÉTER táncolt MARIVAL IS.*
 b) $?\sqrt{\text{Marival is PÉTER táncolt.}}$

É. KISS (MTOF.) hívja fel a figyelmet arra a problémára, hogy az ige utáni fókusz nem módosítható a *nem* tagadószóval, hanem ilyenkor a tagadószót az ige elé kell tenni.¹³ Ugyanez a szerkezet KT-ban sem állhat:

- (59) a) $??\text{CSAK JÁNOS evett NEM KÉSSSEL-VILLÁVAL.}$
 b) *CSAK JÁNOS nem evett KÉSSSEL-VILLÁVAL.*
 c) $??\sqrt{\text{Nem késsel-villával CSAK JÁNOS evett.}}$
 d) $\sqrt{\text{Késsel-villával CSAK JÁNOS nem evett.}}$

Végző érvként a két szerkezet típus szemantikai összefüggésére kell utalnunk. Amint arra az előző fejezetben már rámutattam, az ige előtti és utáni prominens kifejezések szemantikai viszonyát egy olyan függvény alakjában ábrázolhatjuk, amelynek értelmezési tartományát az ige utáni összetevő releváns halmaza alkotja, az értékészletet pedig az ige előtti összetevő releváns halmazából merítjük. A kifejezések prominens jellege ezen kívül egy sajátos kontraszt implikálására utal. Vizsgáljuk meg (60)-t!

(60) *JÁNOS csókolta meg MARIT...*

Az ige előtt álló, hangsúlyos alany azt implikálja, hogy a releváns halmaz egyetlen más individuumára sem igaz, hogy megcsókolta Marit. A mondatból azonban nem következik, hogy János csak Marit csókolhatta meg. Amit viszont ténylegesen sugall a mondat, az az, hogy van valaki, aki még megcsókolta valakit, de ez utóbbi nem lehetett Mari. (60)-nak tehát lehetséges egy ilyen folytatása:

(61) *PÉTER csókolta meg JULIT, RÓBERT csókolta meg ILIT, és ugyancsak JÁNOS csókolta meg TERIT.*

Ezek a mondatok természetes válaszként adhatók a „*Ki csókolta meg kit?*” kérdésre. Ugyanerre a kérdésre (62a) mondat szerkezettel is válaszolhatunk, (62b) viszont már kevésbé elfogadható ebben a kontextusban, mivel inkább a „*Ki kit csókolta meg?*” kérdésre felel:

¹³ A jelenség magyarázata az lehet, hogy a *nem* tagadószó még az úgynevezett konstituens-tagadás esetén is valójában egy kijelentés tagadásaként interpretálható, és mint olyan, mindig közvetlenül a mondat predikátum-része — vagy az ige — előtt áll.

- (62) a) $\sqrt{\text{Marit JÁNOS csókolta meg...}}$
 b) $\sqrt{\text{János MARIT csókolta meg...}}$

A „*Ki kit csókolt meg?*”-típusú kérdésekkel kapcsolatban É. KISS mutatott rá, hogy valójában nem azonos a két kérdőszó státusza: az első egyfajta univerzális kvantornak felel meg, és csak a második értelmezhető valódi kérdőszóként. Az ilyen kérdés más szavakkal a következő utasításként fogalmazható meg: „minden egyes x -re mondd meg, hogy ki csókolta meg x -et”. Egy olyan függvénnyel van tehát dolgunk, amelynek az értelmezési tartománya az első kérdőszó mögötti individuumhalmaz, az értékészlete pedig a másodiké. Ugyanez felel meg a válasz, vagyis a KT-os mondat értelmezésének. A „*Ki csókolt meg kit?*” kérdésben viszont a második kérdőszó tölti be a kvantor szerepét, és csak az első a „valódi fókusz”. A rá adható két lehetséges válasz, az ige után is prominens összetevőt tartalmazó, valamint a KT-os mondat tehát ugyanazzal a függvényértelmezéssel bír. Az utóbbi kérdésre ráadásul nemcsak fókuszos mondatokkal válaszolhatunk, hanem más prominens kifejezést tartalmazó mondattal is:

- (63) a) *JÁNOS csókolta meg CSAK MARIT, PÉTER csókolta meg ILIT ÉS JULIT, és CSAK LAJOS csókolt meg MINDENKIT.*
 b) $\sqrt{\text{Csak Marit JÁNOS csókolta meg, } \sqrt{\text{ilit és Julit PÉTER, } \sqrt{\text{mindenkit pedig CSAK LAJOS.}}$

A két szerkezet közti analógia hipotézisét a hatóköri viszonyok kérdésével is alátámaszthatjuk. Amint arra É. KISS (MTOF.) is felhívta a figyelmet, a „többszörös fókusz” (vagy az általam javasolt terminológiával élve, az ige után is prominens összetevőt) tartalmazó mondatokban az ige előtti prominens kifejezés szélesebb hatókörű, mint az ige utáni, vagyis az elemek felszíni szerkezeti sorrendje egyben a hatóköri viszonyokat is tükrözi. A KT-os mondatban viszont azt látjuk, hogy az elöl álló prominens elem, a KT szűkebb hatókörrel rendelkezik, mint az utána következő. (64a) és (64b) ezek szerint ugyanazt a hatókör-szerkezetet mutatja:

- (64) a) *CSAK KÉT LÁNY választott CSAK EGY KÖNYVET.* (É. KISS 1998/a.)
 b) $\sqrt{\text{Csak egy könyvet CSAK KÉT LÁNY választott.}}$

A két mondat lehetséges értelmezése: „csak két olyan lány volt, aki csak egy könyvet választott”, nem pedig: „csak egy olyan könyv volt, amit csak két lány választott”. Ismert tény, hogy a KT megfordítja a felszíni szerkezeti hatókört. A probléma egyik magyarázata az lehet, hogy a KT értelmezése — a szokványos topikokkal ellentétben — rekonstrukcióval történik. Egy másik, ennél sokkal meggyőzőbb és a topik-jelleget jobban kidomborító magyarázat szerint (É. KISS, RSJ., illetve ALBERT G. — MEDVE A., *Focus constructions and the „scope-inversion puzzle” in Hungarian: Approaches to Hungarian* 7. JATEPress, 2000. Szeged, 93—117) a kontraszt-implikáció révén a KT-ban álló kifejezések specifikusan referáló tulajdonságnevekként interpretálhatók, így mindig maximális hatókört tulajdoníthatunk nekik, míg a tulajdonságot képviselő halmazok referenciálisan változhatnak.

6. Ige, predikatív melléknév és főnév a KT pozíciójában. — Létezik egy KT-típus, amely úgy tűnik, nem hozható összefüggésbe ige utáni prominens összetevővel. Az ilyen mondatban látszólag maga az ige, jobban mondva an-

nak infinitívuszi alakja áll a KT pozíciójában, míg ugyanezen ige ragozott alakban még egyszer szerepel a mondatban:

- (65) a) $\sqrt{\text{Enni EVETT Péter(, de } \sqrt{\text{aludni már NEM VOLT ideje)}}.$
 b) * $\sqrt{\text{Aludni IVOTT Péter...}}$
 c) $\sqrt{\text{Énekelni MARI énekel jobban (, de } \sqrt{\text{zongorázni PÁL tud szebben)}}.$

A példákból jól látszik, hogy a KT-nak ilyenkor is szüksége van egy másik prominens összetevőre; (65a)-ban ezért az ige kapja meg a főhangsúlyt, (65c)-ben pedig a fókuszba kerülő alanyi NP. (65b)-ből az is kiderül, hogy valóban ugyanazt az igét kettőzzük meg a mondatban, vagyis kettejük közül az egyik már nem rendelkezik önálló jelentéssel, látszólag „nem informatív”. — További példákat megvizsgálva az is kiderül, hogy a KT pozíciójába emelt ige a mondat VP-jének egészét képviseli, vagyis (66a) valójában (66b) „rövidítése”:

- (66) a) $\sqrt{\text{szeretni SZERETI Péter a mákos tésztát, de } \sqrt{\text{enni most NINCS kedve}}.$
 b) * $\sqrt{\text{szeretni Péter a mákos tésztát SZERETI Péter a mákos tésztát...}}$

A fenti mondat jelentése a következőképpen ragadható meg: ami a mákos tészta szeretésének tulajdonságát illeti, ez a tulajdonság áll Péterre, ám a kontextusban releváns egyéb tulajdonságok közül legalább egy (például az, hogy éhes) nem érvényes rá. Az ilyen mondatok tehát szintén valamilyen kontrasztot implikálnak: a háttér univerzumot alkotó releváns halmaz elemeiként itt a mondat predikátum-részének megfelelő tulajdonságok (állítások) individualizálódtak. A KT és a prominens ige (pontosabban VP) szemantikai kapcsolata jelen esetben egy karakterisztikus függvény formájában adható meg: az értelmezési tartomány (amelyből a KT válogat) a mondat predikátum-részének denotátumát is magában foglaló releváns tulajdonságok halmaza, az értékkészlet pedig (melyet a ragozott igét tartalmazó VP testesít meg) az igaz vagy hamis értékek valamelyike.¹⁴ (68a) interpretációját — a (6b)-ben szereplő általánosítás alapján — kissé szemantikusan a következőképpen ábrázolhatjuk:

(66) a') $I(\lambda P(P(\text{Péter'}))) = \text{szereti a mákos tésztát}' \ \& \ \exists Q:Q \neq \text{szereti a mákos tésztát}' \rightarrow (Q(\text{Péter'}))$

Szavakba öntve ez azt jelenti, hogy Péter releváns tulajdonsága a „szereti a mákos tésztát” tulajdonság, és létezik egy ettől eltérő tulajdonság, ami nem érvényes Péterre. A mondat a szokványos KT-értelmezést kapta meg, oly módon, hogy az infinitívusban álló ige (valójában VP) denotátuma egy kijelentés (*szereti a mákos tésztát'* (*Péter'*)), míg a mondat többi részéhez (*szereti a mákos tésztát*) egy olyan nyitott mondatot rendelünk, amely predikátum- és individuum-változókat tartalmaz: $\lambda P\lambda x(Px)$.

Hogyan lehetséges, hogy egy teljes állítás fonetikailag csupán egy ige formájában realizálódjék? Egyáltalán, hogy kerül egy VP a KTopP Spec-pozíciójába? Ezzel kapcsolatban a következő hipotézist fogalmazom meg: a deriváció egy korábbi pontján a mon-

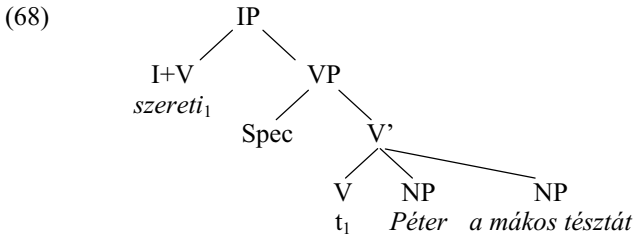
¹⁴ Ez persze csak azokra a mondatokra érvényes, ahol a KT-kal egy prominens ige (*SZERETI*) alkot hídintonációt; az olyan mondatokban, ahol a másik prominens összetevő nem ige, a mondatot interpretáló függvény értékkészletét a prominens összetevő mögött álló releváns halmaz elemei alkotják:

$\sqrt{\text{Szeretni a MÁKOS TÉSZTÁT szereti Péter...}}$

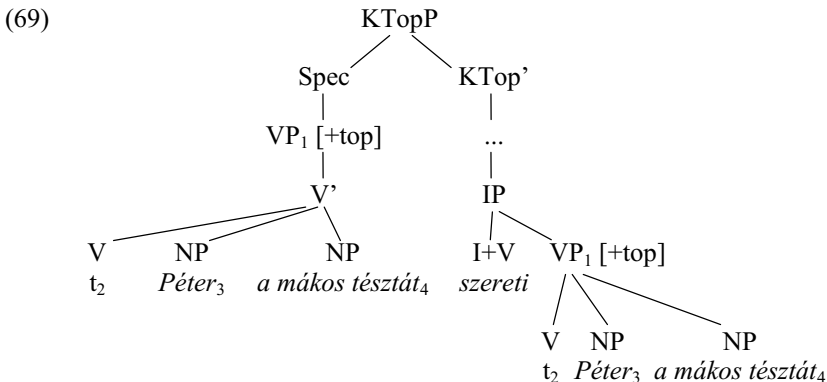
dat igéje még a VP alatt található. Ha innen nem mozogna tovább az IP fejéhez morfológiai jegyeit leellenőriztetni, akkor úgynevezett „default-alakot” öltene, amely egyfajta ragozatlan alapalakot jelent, ez pedig az igék esetében nem más, mint az infinitívus. A „létige” példája jól mutatja, hogy nem a szokványos infinitívusról van most szó:

- (67) a) \surd *Vanni VAN banán, csak igen drága.*
 b) $*\surd$ *Lenni VAN banán, csak igen drága.*

A (66a) mondat esetében azonban az ige felemelkedik az IP-hez, adjungálódik I-hez, bázishelyzetében pedig nyomot hagy (esetleg — immár ragozott formában — tovább emelkedik FP fejéhez):

Ha a VP a [+topik] jeggyel rendelkezik, akkor ebben a formájában fel kell, hogy emelkedjen a KTopP Spec pozíciójába (Spec, TopP-hez nem mehet, mert nem megnevező kifejezés). Értelmezése azonban bázis-helyzetben történik, mégpedig rekonstrukcióval. Ennek a rekonstrukciónak azonban — feltételezésem szerint — az a sajátossága, hogy nem csupán a Logikai Formában, hanem a fonológiai komponensben is lezajlik, vagyis az elmozgatott VP mintegy „visszamasólik” az eredeti helyére, hasonlóan ahhoz, ahogy CHOMSKY (The minimalist program. Cambridge, MIT Press, 1995.) kezeli az angol kérdő mondatok szemantikai interpretációját. Erre azért van szükség, mert a topik fogalma magában foglalja azt a tényt, hogy kell lenni a mondatban egy jól formált állítmányi összetevőnek is, amelyet a topik mintegy „bevezet”. Így a deriváció egy pontján a következő alakhoz jutunk:

Ezt követően a fonológiai komponens — a kérdőszót tartalmazó mondatok operátorváltzó szerkezetének kialakításával analóg módon — a „kívánt alakra hozza” a mon-

datot: az első VP-ben rekonstruálja a szerkezet fejét (mégpedig annak default-alakját adva meg), és törli belőle azon elemek fonetikai realizációját, amelyek a második VP-ben is jelen vannak. Az eredmény pedig egy olyan, elmozgatott VP-t és annak rekonstrukcióját tartalmazó mondat, amelyben az első VP-t annak igéje képviseli, a másodikat pedig mindazon többi mondatrész, amely nem lett belőle elmozgatva.¹⁵

Mivel az igekötő (a többi igemódosítóhoz hasonlóan) már a VP belsejében hozzákapszódik az igéhez, igekötős ige is állhat a KT pozíciójában. Sőt, maga a puszta igekötő is alkalmas rá, hogy az egész VP-t képviselje:

- (70) a) $\sqrt{\text{Mégkóstolni a TORTÁT kóstolta meg (, } \sqrt{\text{a levesre RÁ SEM HEDERÍTETT)}}.$
 b) $?\sqrt{\text{Meg a TORTÁT kóstolta...}}$

A magyar nyelv sajátosságai közé tartozik még, hogy nemcsak igei, hanem melléknévi, sőt főnévi predikátumot is individualizálhatunk ily módon, vagyis a KT helyén sajátos raggal ellátott melléknevet és főnevet is találunk:

- (71) a) $\sqrt{\text{Szépnek SZÉP Mari...}}$
 b) $\sqrt{\text{Orvosnak ORVOS (, de nem sokat konyít a gyógyításhoz)}}.$
 c) $\sqrt{\text{Büszkének BÜSZKE az eredményére...}}$

A *-nak/-nek* rag default-esetnek mondható,¹⁶ hiszen az ilyen predikátumot kísérő igeik infinitívusban (vagy akár ragozott formában is) éppen ezt az esetet rendelik a melléknévhez és a főnévhez:

- (72) a) *szépnek lenni*
 b) *katonának látszik*
 c) *fáradtnak tűnik*

Egyes dialektusokban egyenesen infinitívusi végződést kap a KT-ként szereplő melléknév; ez még inkább erősíti az ige és a melléknév analóg viselkedésének hipotézisét:

- (73) $\sqrt{\text{Szépni SZÉP ez a lány...}}$

Az ilyen szerkezetek kezelése feltételezésem szerint hasonló az igei KT-kal kapcsolatban ismertettekhez: nem csupán a melléknév (vagy predikatív főnév) emelkedik fel Spec-KTopP-be, hanem a [+topik] jeggyel rendelkező teljes AP (vagy NP), majd a „fonetikai rekonstrukciót” követően az elől lévő AP-ből (NP-ből) a szerkezet fején kívül minden törlődik, a bázis pozícióban pedig minden el nem mozgatott elem hallható marad.

¹⁵ KENESEI ISTVÁN felhívta a figyelmemet, hogy az idiómák viselkedése is arra utal, hogy itt többről van szó, mint egy puszta igemozgatás:

- (i) $*\sqrt{\text{Elhúzni elhúzta a csíkot...}}$
 (ii) $*\sqrt{\text{Kibújni kibújt a szög a zsákból...}}$

Az idióma KT-jában szereplő ige nem alkalmas arra, hogy az egész VP-t képviselje, hiszen az ilyen igei szerkezetek „tömbként” viselkednek, nem törölhető egyik elemük sem.

¹⁶ Amint arra É. KISS KATALIN és KENESEI ISTVÁN felhívták a figyelmemet, a melléknév datívusi ragja minimalista keretben problémákat vet fel, mivel ez a ragos alak már nem tekinthető „alapalaknak”.

7. **Összegzés.** — A tanulmány célja a kontrasztív topiknak nevezett prominens topik-fajta szintaktikai és szemantikai tulajdonságainak vizsgálata volt. Az elemzések háttérében az a hipotézis állt, hogy a KT-os mondatok szintaktikailag az ige előtt és után is prominens összetevőt tartalmazó mondatokból vezethetők le, mégpedig a [+prominens], illetve a [+topik] jegy segítségével. Az előbbi jegyet bármely összetevő megkaphatja, ha képes kontrasztot implikálni, az utóbbi jeggyel pedig a megnevező funkcióval bíró kifejezések rendelkeznek. A magyar nyelv inherensen prominens pozíciói az ige előtti (és a topik utáni) tartományban vannak, az IsP, QP és FP kiterjesztések hozzák őket létre. Ha ezen projekciók Spec-jének valamelyike ki van töltve, akkor a mondat más [+prominens] jegyű elemei *in situ* maradhatnak (a VP belsejében), vagy — ha [+topik] jegyűk is van — feljuthatnak az imént felsorolt kiterjesztések élére (sőt, tagmondathatáron is átmozoghatnak), egy prominens KTopP kiterjesztést hozva létre. A két prominens összetevő szemantikai viszonya a KT-os és az ige után is prominens kifejezést tartalmazó mondatok esetében egy függvény formájában adható meg, amelynek értelmezési tartományát a KT-nak (illetve az ige utáni prominens kifejezésnek) megfelelő releváns halmaz elemei, értékkészletét pedig a másik prominens összetevő mögötti halmaz elemei alkotják. A kétféle mondattípus csak az információs szerkezetben mutat eltérést, hiszen ugyanaz az elem az egyikben topik-értelmezést kap, a másikban pedig nem.

Az ígét (vagy más predikatív elemet) tartalmazó KT az előbb felvázoltak speciális esetének tekinthető. Itt maga a VP (vagy AP, illetve NP) rendelkezik a [+prominens] és a [+topik] jeggyel, illetve valamelyik összetevője külön is prominens (vagyis az egész kifejezés prominens volta külön is kifejezésre jut valamely tagján — ez fogja a kifejezés főhangsúlyát is viselni). Ez az önmagában is hangsúlyos összetevő felmozog valamely prominens kiterjesztés Spec pozíciójába, maga a predikatív mondatrész pedig KTopP Spec-jébe emelkedik. Hipotézisem értelmében a fonetikai komponens nem csupán a numerációban adott elemeket képes egymással kombinálni, illetve törölni, hanem a mozgásokat követően egy rekonstrukciószerű művelet révén a már elmozgatott összetevő fonetikai alakját is reprodukálni tudja, mégpedig default-alakként — ez történik az ige, illetve a predikatív melléknév vagy főnév esetében is. Ami az ilyen szerkezetek szemantikai interpretációját illeti, ez a többi KT-os mondathoz hasonlóan egy függvény alakját ölti: az értelmezési tartomány maga a KT-ba helyezett predikátum-résznek megfelelő tulajdonság (illetve állítás), az értékkészlet pedig a másik prominens összetevő mögötti halmaz valamely eleme (illetve az igaz vagy hamis értékek valamelyike).

GÉCSEG ZSUSZANNA

On the syntax and semantics of contrastive topic

[See abstract on p. 293, this year.](#)

ZSUSZANNA GÉCSEG